ԲԱԶԻՆՅԱՆ ՄԱՐԻԵՏԱ
(ԵՊՀ)
ԱՐԱԲԱ-ՄՈՒՍՈՒԼՄԱՆԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԶՈՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ՄՈՒԹԱՆԱԲԲԻԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

Միշտ չէ, որ քամիները փչում են այնպես,
ինչպես ցանկանում են նավերը
ալ-Մութանաբբի

Արաբական խալիֆայության ստեղծումն ուղեկցվում էր նոր տարածքների գրավմամբ: Արաբների կողմից նվաճված տարածքներում իսլամի տարածումն այդ տարածքների բնակչության համար հիմք էր ստեղծում խալիֆայության կառավարման համակարգում ներգրավվելու համար: Ժամանակի ընթացքում նրանք սկսում են մեծ դեր խաղալ խալիֆայության կյանքում: Արաբական տարրը խալիֆայության կառավարման համակարգում գնալով մղվում էր երկրորդական պլան: Այս իրավիճակը հատկապես սուր բնույթ է ընդունում Աբբասյանների օրոք[1]:

Ստեղծված իրավիճակում, երբ խալիֆայության ապագան մշուշոտ էր, հայտնվեց մի մարդ, որն անուղղակի կերպով առաջարկեց խալիֆայության հզորության վերականգման իր տեսությունը: Դա Աբու Տայյիբ բին ալ-Հուսեյն ալ-Ջաուֆին էր, նույն ինքը՝ պոետ ալ-Մութանաբբին:

Հասկանալ Մութանաբբիի առաջարկած գաղափարները առանց ծանոթ լինելու նրա կենսագրությանը անհնար է[2]: Մութանաբբիի աշխարհայացքի ձևավորման մեջ մեծ դեր ունեցավ այն միջավայրը, որտեղ նա ապրեց կյանքի վաղ տարիները: Խոսքը Քուֆա քաղաքի մասին է: Այս ժամանակաշրջանում խալիֆայության քաղաքներն էթնիկական ստումով նման էին խայտաբղետ կտավի: Իսկ Քուֆան արաբական քաղաքների մեջ առանձնանում էր էթնիկական համեմատաբար միատարրությամբ և պահպանողական հայացքներով:

Հետաքրքրական է, որ քաղաքի բուղամասերը կրում էին արաբական ցեղերի անվանումները. Քուֆայի արաբ բնակչության շրջանում դեռևս վառ էր ցեղային ինքնագիտակցությունը. Մութանաբբիի աշխարհայացքի ձևավորման մեջ իր հետքը թողել նաև այն ժամանակահատվածը, որը նա անցկացրեց բեդվինների հետ: Չնայած, որ նա որոշակի հիասթափություն ապրեց, երբ գիտակցեց, որ բեդվինները ինչ-որ չափով հեռացել էին իրենց արմատներից:

Մութանաբբին ուներ հստակ քաղաքական դիրքորոշում: Նա Աբբասյաններին էր համարում խալիֆայության անկման պատասխանատուներ: Անգամ նրանց մասին ասել է.

«Ճիշտ չէ, որ Աբասը՝ ժառանգներ ունի, քանզի մարդը կապիկ չի ծնում»[4]:

Հայտնվելով Հալեպի էմիր Սայֆ ադ-Դաուլայի (944-967)[5] արքունիքում Մութանաբբին վերջնականապես ձևավորեց իր տեսությունը: Ըստ նրա՝ արաբական խալիֆայության հզորությունը կարող է վերականգնել միայն այն ղեկավարը, որն ունի մաքուր արաբական ծագում: Նա գտնում էր, որ ժողովրդի հզորությունը նրա ղեկավարի մեջ է[7]: Մութանաբբիի տեսությունը հենվում էր երկու հիմնասյուների վրա, արաբական էթնոսի և իսլամի: Նրա գաղափարների հիմքում ընկած էր արաբա-մուսուլմանական գերիշխանության մոդելը: Նա գտնում էր, որ միայն Հալեպի էմիր Սայֆ ադ-Դաուլան կարող է իրագործել իր գաղափարները: Իրականում Սայֆ ադ-Դաուլան Մութանաբբիի տեսության մեջ հանդես է գալիս որպես իդեալական արաբ ղեկավարի հավաքական կերպար: Կարելի է միայն ենթադրել, թե ինչպես էր Մութանաբբին պատկերացնում գործնականում իր տեսության իրականացումը, քանի որ նա չի նշում դրա իրագործման ուղիները: Մութանաբբիի տեսությունը մոտ էր իդեալականին, բայց, ցավոք սրտի, բավականին հեռու իրագործելի դառնալուց: Հաջորդիվ կբերվեն մի շարք փաստարկներ, որոնցով փորձ կարվի հիմնավորել այս կարծիքը:

Նախ պետք է ընդունել, որ այդ ժամանակաշրջանում արաբները խալիֆայությունում էթնիկ փոքրամասնություն էին կազմում: Ոչ արաբ, բայց մուսուլման պաշտոնյաների թիվը բավականին մեծ էր: Բնական է, որ նրանք ինքնակամ չէին հրաժարվի իրենց պաշտոններից, իսկ բռնի ուժով նրանց ստիպել՝ կնշանակեր երկրում սկսել քաղաքացիական պատերազմ: Սա բավականին արկածախնդիր նախաձեռնություն

կլիներ. ինչպես նախ և առաջ Սայֆ ադ-Դաուլայից կայսրանջեր հսկայական ֆինանսական միջոցներ որպիսիք նրա տրամադրության տակ չկային: Իսկ. եթե փորձ արվեր դրանք ստանալ հարկերի ավելացման միջոցով. առնվազն հավանական է. որ բնակչությունը նրա դեմ կտրամադրվեր: Չպետք է մոռանալ, որ նմանատիպ «ներքին հեղափոխություններ» իրականացնելու համար անհրաժեշտ է համապատասխան հոգեբանական մթնոլորտ. որը. ցավոք սրտի. բացակայում էր խալիֆայությունում: Անգամ. եթե Սայֆ ադ-Դաուլային հաջողվեր հասնել խալիֆայությունում արաբական գերիշխանության հաստատմանը. միևնույն է.. նրա դեմ երկար ժամանակ կշարունակվեր ընդդիմադիր շարժում, որն. անկասկած. երկրում անկայուն իրավիճակ կստեղծեր. ինչն էլ իր հերթին կարագացներ խալիֆայության փլուզման գործընթացը: Նույնիսկ. եթե որոշակի ժամանակահատվածով հաջողվեր կայունացնել քաղաքական իրավիճակը, միևնույն է բռնի ուժով ստեղծված. էթնիկական բազմազանությամբ աչքի ընկնող պետությունը, ինչպիսին հանդիսանում էր խալիֆայությունը, դատապարտված էր կործանման: Նմանատիպ օրինակները պատմության մեջ շատ են:

Ինչ վերաբերում է իսլամին, ապա այս պարագայում այն չէր կարող լինել միավորող գործոն: Իսլամը իր ստեղծման առաջին իսկ օրվանից երբեք միասնական կրոն չի եղել: Եթե նույնիսկ վերցնենք միայն շիաներին և սուննիներին, ապա կտեսնենք, որ նրանց մեջ անհաղթահարելի, արմատական գաղափարական տարաձայնություններ կան: Հաշվի առնելով այդ տարաձայնությունները անհնար է պատկերացնել նրանց միավորումը: Սակայն մի պահ վերցնենք անտեսել իրականությունը և տեսականորեն պատկերացնենք, որ շիաները և սուննիները միավորվում են միասնական գաղափարների շուրջ: Այս միավորումը հնարավոր է երկու ճանապարհով: Առաջինը՝ սուննիները ընդունում են շիաների առավելությունը, կամ՝ ընդհակառակը: Երկրորդ հնարավոր տարբերակը իսլամում՝ բոլոր մուսուլմաններին միավորող մի նոր ուղղության ստեղծումն է: Հաշվի առնելով շիիզմի և սուննիզմի գաղափարակրոն հիմքերը և անցած պատմական ուղին՝ այս երկու տարբերակներն էլ գրեթե անհնարին են:

Դուցե Մութանաբբին ինքն էլ գիտակցում էր իր «տեսության» անիրագործելի լինելը: Նրա արտահայտած որոշ մտքերից կարելի է

նմանատիպ ենթադրություններ անել: Օրինակ իր բանաստեղծություններից մեկում իրեն համեմատում է Ղուրանում հիշատակվող առասպելական Սայեի մարգարեի հետ՝

Ինչպես տեսանք. Մութանաբբին առաջարկեց իդեալիզության հզորությունը վերականգնել՝ հենվելով ուրաբական Իթնոսի և իսլամի վրա: Բայց բազմաթիվ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով նրա տեսությունը գործնական կիրառություն չէր կարող ունենալ:

MARIETA BAZINYAN
(YSU)

THE THEORY OF AL- MUTANABBI FOR RESTORING THE POWER OF THE CALIPHAT

The main goal of this article is to discover the principles of the supplied theory from the poet al- Mutanabbi for getting out from the chaotic state of the Caliphate, which appeared after Abbasids. al-Mutanabbi. who had an absolute arabic origin. was regretted seeing the chaotic state in the Caliphate in which he was evolved because of the governors not belonging to the arabic origin. His theory was close to the perfect, but unfortunately far from being realized.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Hitti Ph., A History of the Arabs. London, 1946. p 301-306
2. Фильштинский И. М., История арабской литературы X-XVIII века, М., 1991, с. 26-86
3. Աբու ալ-Աբաս՝ Աբբասյանների դինաստիայի հիմնադիր:
4. Киктев М. С., Абу-т-Тайиб ал-Мутанабби (915-965) в средневековых арабских источниках. Литература Востока. М. 1965, с. 40-53.
5. Hitti Ph, նշվ. աշխ., էջ 457:
6. Ղուրան 7/71-77: